

Eräs alasaksalainen henkilönnimityyppi Suomessa

Monissa historiallisissa ja kansatieteellisissä tutkimuksissa on tähdennetty kauppiaan ja lähetyssaarnaajan merkitystä kulttuurin levittämisessä sinne, missä vanha pakanallinen, kansallinen sivistys ei ole osoittautunut riittävän elinvoimaiseksi vastustajaksi ja missä on oltu herkkiä uusille vaikutteille. Fennoskandian vanhasta historiasta tunnemme katolisen kirkon lähetyssaarnaajien Ansgariuksen ja Pyhän Henrikin vaikutuksen kirkollisen kulttuurin uranuurtajina Pohjolassa ja tiedämme, miten maahamme uuden sivistysmuodon merkkeinä tunkeutui kristillisperäistä ja skandinaavista nimitystä omaa pakanallista henkilönnimistöämme heikentäen ja sitä tuhotenkin. Sitä vastoin kaupallisten kosketusten tuoma länsimainen nimitysainekes maassamme on vähemmän tunnettua ja tutkittua.

Vanhin saksalainen kauppaekspansio kohdistui pohjoiseen karolinkien valtakautena, jolloin friisiläisalueen kauppakeskuksesta Dorestadista käsin perustettiin kauppa-asemia Hedebyhyn Juutinniemen itärannikolle syvän Slien-lahden pohjukkaan ja vähän myöhemmin 800-luvulla Sveanmaahan Määlarin saarelle Birkaan. Mitään tietoja vanhan friisiläiskaupan suoranaista kosketuksista Suomeen ei ole, mutta todennäköisesti kaupparetkiä on tänne tehty Birkasta¹ ja sen tuhoutumisen jälkeen 900-luvun lopulta sen tytärkaupungista Sigtunasta. Yhä varmemmalta tuntuu, että näitä kosketuksia kuvastavat Suomen paikannimistöissä Pirkka-, Pirkkiönimet, olipa niiden pohjana ruots. Björkö 'koivusaari' tai sitten friisiläisestä sanasta *birek* l. *berek* 'oikeus l. oikeusalue' skandinaavistunut birketermi.² Sigtunalaiskaupasta taas on varmin esimerkki Kemijokisuussa Liedakkalan kylänosa Sihtuna, joka sijaitsee jokisuun merkittävimmän padon Korvanpadon rannalla ns. Norpauhan äärellä ja jonka lähistössä on runsaasti alasaksalaistuntuista kauppiasnimistöä (Flänkki, Nakku, Prakku, Pronkku, Prunsi ym.).

Sigtunan häviön jälkeen alkoi 1000-luvulta Gotlannin Visby syrjäyttää friisiläis-ruotsalaiset idänkävijät, ja jo seuraavalta vuosisadalta lähtien suuntautui uusi saksalaiskauppa Pohjoismaihin etenkin sen jälkeen, kun Henrik Leijonan aikana v. 1143 syntyi Lyypekki, josta Saksi sai Itämeren-kauppansa mainion lähtökohdan, mistä myös kielelliset vaikutteet alkoivat tunkeutua pohjoiseen.³ Visbyhyn kehittyi pian voimakas

¹ Vrt. ELLA KIVIKOSKI Birka ja Suomi. Kalevalaseuran vuosikirja 29.

² Ks. VILJO NISSILÄ Pohjois-Pohjanmaan karjalaista nimistöä. Virittäjä 1948 s. 241 ja siinä mainittua kirjallisuutta.

³ Vrt. esim. CHR. SARAUW Nedertysk. En indledning til sprogets historie s. 26 —.

alasaksalainen siirtokunta ja 1200-luvun alussa Riika ja Tallinna muodostuivat idäntien saksojen tukikohdiksi, mistä he olivat kauppakosketuksissa aina kaukaisen Novgorodin kanssa, jonne syntyi oikea Gotenhof (goottien kauppakartano). Birger Jaarlin kauppasopimus v. 1251 Lyypekin kanssa kehitti saksalaiskauppaa voimakkaasti myös meidän maassamme, johon jo ainakin saman sataluvun lopulta alkoi virrata saksoja ja kestejä, joskin varsinainen hansakauppa maassamme pääsi kukoistukseen vasta 1300-luvulla.¹ Suosittuja kestien kauppapaikkoja olivat merien syvät lahdet ja varsinkin jokien suut (esim. Kokemäenjoki, Halikonlahti, Aurajoki, Kymijoki, Vanha Viipuri ja Koivisto), ja näihin alkoi vähin erin kiteytyä alasaksalaista nimitystä, jota sisämaan kauppayhteyksien välityksellä kulkeutui sitten kaikkialle maahamme.

I

Merkittävän ryhmän, mitä muuten aiemminkin on tutkimuksessa käsitelty, muodostavat saksalaisista kansallisuusnimistä kehittyneet sukunimet.² Eri puolilla maatamme ja eri aikoina tapaamme saksalaista kauppiasta tarkoittavien *Kesti*, *Saksa* (vrt. kauppasaksa) ja osaksi *Karppi*-nimien rinnalla ruotsin *tyस्क*-sanasta johtuneen *Tyyskän* (vrt. Hendrich Tysk, Uudenmaan vouti 1555³, Hans Tysk 1599 Porista⁴, tn. Tyyskä Iitissä ja Lappträskissä, Tyyskänsalmi Räisälässä ym.). Jo saksalaisalueilla on saksilaisia tarkoittavasta kansallisuusnimestä 'der Sachsen' kehittynyt ryhmä henkilönnimiä: Saxa, Saxe, Saxo, Sachs, Sachse, Sakko, Sass, Sassa, Sasse, Sasso (Först. 1288⁵), Saxe, Sasse (Heintze 249⁶), joista etenkin Sasse-muodostuma on levinnyt laajalti, esim. Johannes Sasse 1309, Echarde de Sassen 1347 UdSL II 213, 824⁷, Hermannus Sasse l. Saxo 1409 Visbyssä, Lindström II 329⁸, Sasse 1350 Tallinnassa LEucU II 471⁹, samoin Gerd Sasse 1467 Tallinnassa UdSL XI 231, ja Suomesta Tuuloksen kärä-

¹ Ks. J. W. RUUTH Tutkimuksia Suomen ja Hansan välisistä suhteista ennen vuotta 1435 sekä JALMARI JAAKKOLAN esitystä asiasta Suomen varhaishistoriassa ja Suomen varhaiskeskiajassa.

² Esim. T. E. KARSTEN Altdeutsche Kulturströmungen im Spiegel des finnischen Lehnworts. Indogermanische Forschungen 26.

³ REINHOLD HAUSEN Bidrag till Finlands historia III 382.

⁴ Turun historiallisen yhdistyksen julkaisuja IV 52.

⁵ ERNST FÖRSTEMANN Altdeutsches Namenbuch I.

⁶ ALBERT HEINTZE Die deutschen Familiennamen.

⁷ Urkundenbuch der Stadt Lübeck I—XI.

⁸ G. LINDSTRÖM Anteckningar om Gotlands medeltid I—II.

⁹ Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch I 1—12 (merk. I—XII), II 1—3.

jiltä 1487 mainitaan Sassin Lauri¹, mikä osoittaa nimen meillä muovautuneen *Sassi*-asuun, jollaisena siitä on esimerkiksi Viipurin pitäjältä Iin Olhavaan asti ja Virostakin, esim. kn. Sassi Saaremaan Valjalassa (Eesti VI 787²). Myös ryhmän harvinainen variantti *Sassel* (Heintze 249) on tunkeutunut virolais-suomalaiseen nimistöön: Virossa Tüükriin vanha nimitys *Sasele* 1419, *Sassell* 1695, *Sassal* 1631 (Johansen 593³), Suomessa sn. *Sassali*, mihin rohkenen yhdistää myös vanhan turkulaisen papin nimen dominus Andreas Sasserens v. 1515 (FMU VII 411⁴).

Yhtä levinnyt näyttää olleen holsteinilaista merkitsevä nimiryhmä Holsten, Holste, Holst (Heintze 178), esim. Andreas Holsten 1401, Hans Holste 1404 ja Hinricus Holste de Riga 1335 UdSL V 35, 117, II 567, joita muotoja sellaisinaan tavataan Suomessakin, esim. Erik Holsten 1532 Siuntiossa ja Anders Holst 1555 Turussa.⁵ Suomalaisessa *Holsti*-asussa (vrt. Madz Hollsti 1477 Elimäellä⁶) se tavataan sukunimenä esim. Oulun seuduilla sekä paikannimistöissä, esim. Holstinsalmi Oulussa. Se on levinnyt myös Suomen ruotsalaisalueille: Hällsnäs, Holstensnäs 1540⁷ Karjaalla, Hollstens, kylä Siuntiossa, vieläpä Vieroon: Holste, kylä Rõugessa (Eesti II 262).

Yleisiltä näyttävät myös friisiläisnimitys *Frisa* (Först. 525), *Fries*, *Friese* (Bach 239⁸), *Fries* (Heintze 148), esim. Nycolaus Vrese 1362 UdSL III 432, Hinr. Friso 1340 Tallinnassa LEucU II 478, sekä baijerilaista merkitsevät *Baier*, *Beieri*, *Peiari*, *Peier*, *Pejere* (Först. 325), *Baier*, *Beyer* (Heintze 111), joista kummastakin on runsaasti esimerkkejä etenkin länsisuomalaispohjalaisilta⁹ alueilta: *Frisans*, *Frijsby* 1540¹⁰ Espoossa, *Friisilä* Kustavissa, *Paijari*, talo Elimäellä (vrt. olaf baijaren 1456 Lammin käräjillä, Bidrag I 96), *Peijari*, kylä Jämijärvellä ja Vahdolla, *Bejar* (vrt. Matz Beijar 1616), talo Mustassasaaressa¹¹. Harvinaisempia ovat sen sijaan hesseniläistä merkitsevä hn. *Hesse* (Heintze 175), esim. Herman Hessen 1348 ja Godeke Hesse 1407, molemmat Riiasta, LEucU VI 513,

¹ HAUSEN Bidrag I 47.

² Eesti. Maadeteadusline, majandusline ja ajalooline kirjeldus I—VI.

³ PAUL JOHANSEN Die Estlandliste des Liber Census Daniae I—II.

⁴ REINHOLD HAUSEN Finlands medeltidsurkunder I—VIII.

⁵ HAUSEN Bidrag III 18, 314.

⁶ HAUSEN Bidrag I 122.

⁷ GRETA HAUSEN Nylands ortnamn 254.

⁸ ADOLF BACH Die deutschen Personennamen.

⁹ Vrt. T. E. KARSTEN Svensk bygd i Österbotten nu och fordom I—II, nimiluetelo; ARMAS LUUKKO Etelä-Pohjanmaan keskiaik. s. 61.

¹⁰ GRETA HAUSEN mt. 149.

¹¹ KARSTEN mt. II 91.

IV 601, sekä Inkoosta 1462 mainittu Herman Haesse FMU IV 186, mihin yhdistäisin esim. Kannaksella tavatun sn. *Hässi*(nen), sekä varmaan samaa tietä maahamme kulkeutunut Vende-nimi, Wende, Winde, Vind, Winizo (Först. 1617, 1618), Wende (Bach 239), Wenden l. Winden, Wende, Winde, Windt (Heintze 293), josta etenkin pohjoissaksalaiselta kauppa-alueelta on runsaasti esimerkkejä: Gherlaci Wend 1359, Henricus Windh 1342, Thideke Wende 1362, Heyne Wende 1455 UdSL IV 76, 28, III 432, IX 227 ja josta maassamme tavataan sn. *Vente*, *Venteläinen* ja niistä muovautuneita paikannimiä¹, esim. kn. Ventelä Lohjalla ja Viipurin pitäjässä, Paeder j Wintala 1464 Liedossa, Mk. 478.² Vieläkin harvinaisempia ovat *Flaaminiki* (vrt. Arnekinus Vlamynch 1300-luvulla Visbyssä, Lindström II 517) ja *Flander* (vrt. Vina Vlandern 1300-luvulla Visbyssä, Lindström II 516), jotka ovat tunnettuja etupäässä Etelä-Pohjanmaalla.

*

Toinen vakuuttava todiste saksalaiskosketusten voimasta on eräiden alasaksalaisten suosikkienimien sekä niiden hypokorististen ja apokopoitujen muotojen leviäminen maahamme jo varhaiskeskiajalta lähtien. Ryhmän edustavimpia esimerkkejä on varmaan Herman -nimi, jonka suomalaisen vääntymä *Härmä* liittyen murteittain tuttuun appellatiiviin, mihin sitä en kuitenkaan etymologialtaan yhdistäisi, tuntui hyvin kotoiselta ja levisi laajalle (vrt. nimen alkuperään viittaavia muotoja Hermala, kylä Lohjalla, Mouhijärvellä, Hermansaari, kylä Lokalahdella, Hermula, kylä Vehmaalla). Nimestä on esimerkkejä myös Virosta, esim. Härmä, talo Otepäässä (Eesti I 317).

Jo saksalaisalueilla kehittyi alkugerm. Kunja -nimestä ja sen myöhemmästä Konrad -variantista suuri joukko erilaisista painotussuhteista johdettuja supistumamuotoja, kuten Curth (Först. 374), Kurt, Kunz (Bach 88, 89, 232), Cone, Kunze, Curt, Korth, Koordt, Korte, Cord, Corde (Heintze 202), Kord, Cordt, Cort, Kort, Kurt, Kunze (LG I 694, II 820³), Cord, Curd (LEucU IV 885), esim. Curt Molteke 1376, Cord Kone 1404, Cort Roper, Cord Willer 1418, Curd de Beste 1420 UdSL IV 338, V 117, VI 42, 310, Curd Kegeler 1387, Cord Berchmann 1470, molemmat Tallinnasta, LEucU III 498, UdSL XI 674, Coord (Conradus) van dem Berghe 1368 Visbyssä (Lindström II 469), Hermen Kuntze 1448, Kuntze Zutzen-

¹ NISSILÄ Pohjois-Pohjanmaan karjalaista nimestöä. Vir. 1948 s. 223.

² REINHOLD HAUSEN Åbo domkyrkas svartbok, Mustakirja.

³ Livländische Güterurkunden I—II.

heymer 1458 UdSL VIII 577, IX 630, Kunze Vleer 1392 LEucU III 712, joista Kunz- ja etenkin Kort- sekä Kurt-muodot esiintyvät runsaina keskiajan asiakirjoissamme. Nykyisessä nimistössämme ne tavataan *Kuntsi*, *Kortti*, *Kurtti* -asuisina, harvinaisempi niitä on pitkävokaalisesta Koort -nimestä diftongiutunut *Kuortti* (esim. Mäntyharjussa), Kuorttinen (esim. Vuoksenlaaksossa), joka tuskin on yhdistettävissä henkilönnimi-aiheena outoon, murteittain tunnettuun appellat. *kuortti* 'anturan reuna, anturan paikkanahka, pohjan paikka' (SS).¹

Suosituksen Wilhelm-nimen muodostumat Wilm, Wilme (vrt. her Wilme 1411 Riiassa LEucU IV 878), Wille, Welling, Willing (Först. 1592, 1593, 1602, Bach 89, 232, Heintze 288) tapaamme myös suomalaisessa nimistössä: *Vilmi* (esim. Oulun seuduilla), *Willi* (Villinpykälä Hauholla), *Velling* (Kirvussa); samoin saksalaisnimet Waldhar, Waltari, Walthari, Walmar, Wahlmar (Först. 1506, 1509, Heintze 283, 284) asuissa *Valtari*, *Valmari*; Sebastian, Bastian, Bast (Bach 37, 120, Heintze 112) suomalaisnimissä Lauri Basti 1468 Tuuloksen käräjillä ja Sysmän käräjillä Hanns Basti 1459, Hanns Bast 1471, Philpus bastinen 1467, ym.², joista on kehittynyt sn. *Pasti*(nen)³; Balthasar, Balzer (Heintze 37, 112) suomalaismuodossa *Palssari* (esim. Hauholla)⁴ ja esim. saks. Gobel, Goble (Gobelinus van Gruten 1311, Gobelevan der Heyde 1410 Visbyssä, Lindström II 518, 520, Gobelev 1350 Tallinnassa, LEucU II 486) kuvastunee Mikkelin pitäjän talonnimessä *Kööpeli*: *küöpel*⁵, tyrvääläisessä henkilönnimessä lauri goble 1511⁶ ja snappertunalaisessa kylännimessä Gebbelby, Göbbelby 1522, Göbbleby 1546⁷. Laajasta aineistosta mainittakoon lopuksi saks. Holt, Hold (Först. 927), esim. Holt 1259, Hermannus Holt 1292, Hans van Holte 1407 Tallinnasta, LEucU IV 598, Botolf Holte 1412, Jon Hwithe 1485 Visbystä, Lindström II 489, josta suomalaisessa nimistössä on myös rikas *Hultti*, *Holtti* -esimerkistö: Arlander Hulte 1414 Tenholassa⁸, jons holtin 1506, mutta jöns hultin 1507 Kalvolassa⁹, Hulttila, Hult 1541¹⁰

¹ Vrt. VILJO NISSILÄ Vuoksen paikannimistö I 400.

² HAUSEN Bidrag I 51, 86, 88 ym.

³ MARTTI WESTERHOLM Mikkelin pitäjän asumusten nimet 64.

⁴ Mustasaarelaisen tn. Balsars on KARSTEN tulkinnut toisin (Svensk bygd II 83).

⁵ WESTERHOLM mt. 38.

⁶ HAUSEN Bidrag I 362.

⁷ GRETA HAUSEN Nylands ortnamn 713.

⁸ Mustakirja 257.

⁹ HAUSEN Bidrag I 144, 160.

¹⁰ GRETA HAUSEN Nylands ortnamn 845.

Vihdissä, Holttila ja sn. Holtttinen Kivennavalla¹, muutaman esimerkin mainitakseni.

II

Vasta tätä historiallista ja nimistöllistä taustaa vasten on ymmärrettävissä, että kokonainen alasaksalainen nimityyppi on voinut kiteytyä maahamme. Tästä *-k* -suffiksillisesta muodosta FÖRSTEMANN esittää monia esimerkkejä (ss. 353—356): Biniki, Hilliki, Aunico, Asico, Avico, Frisco, Gaericho, Godica, Hannicho, Mannico, Radacho, Reinco, Raziko, Sidicho, Widuco, Willico, Winicho, feminiinisiä Frisika, Halika, Menika, Radaca, Reinice, Willecha, Winika ja friisiläisiä Azekin, Gotichin, Ludechin, Mannikin, Widikin, Willikin, joiden lisäksi etenkin alasaksalaisilla alueilla on tunnettu *-k(e)*-johtimista nimistöä: Thureke Henneke 1331, Reymer Bareke 1338, Johanni Monek 1366, Lemmekinus de Bockwolde 1365, Thidericus Monnik 1368, Lemmeke von dem Hagen 1401, Ayleke Onsta 1408, Werneke Pesser 1418, her Danneke 1418, Heleke Morkerke 1444, Lubbe Onneken 1448 (UdSL IV 21, 26, 106, III 540, 642, V 37, 196, VI 41, 43, VIII 284, 577), Heidike 1323, Lemmekinus 1340 (LEucU II 511, 490), Heydike (Heidenrich) Jurden 1325, Helmeke Kalleuere 1379, Claweken (Clawes) Purkel 1390 Virosta (Johansen 861, 862, 897) ja naisten nimiä: Hilleke 1433, Greteke 1434, Geseke ja Heseke (Hedwig) 1439, Telseke 1440, Kunneke ja Taleke Bunnan 1452, Geseke Moneke 1457, Anneke Bruns 1459 (UdSL VII 518, 532, 811, 825, 844, IX 91, 537, 734), joista eräitä sellaisinaan tavataan Suomen keskiajan asiakirjoissa (esim. morten helmichson 1506 Kulsialassa² ja Helik Biörnson 1522 Ulvilassa³, pari esimerkkiä mainitakseni). Nimiryhmään on liittynyt omaan *kka* -tyyppiimme (mansikka, mansikkainen) ja tunnuttuaan kotoiselta levinnyt laajalti maassamme. Tähän deminutiiviseen nimistöön näyttäivät kuuluvan ainakin seuraavat:

Aarnikka < Arnecke, Arnke (Heintze 105), Arnike (Trautmann 13⁴), jotka ovat deminutiiveja Arn-vartalosta (Heintze 105), Arni, Arno (Först. 138). Suomen *aarni* -sanasto (vrt. *aarnikkaruoho*) tuskin tulee nimen etymologioimisessa huomioon.

¹ Vrt. nimestä KARSTEN Svensk bygd II 52, ARMAS LUUKKO Etelä-Pohjanmaan keskiaika s. 65.

² HAUSEN Bidrag I 235.

³ Finlands medeltidsurkunder VIII 82.

⁴ REINHOLD TRAUTMANN Die altpreussischen Personennamen.

Arnekinus Vlamynch, Arnekinus van Telgheten 1300-luvulla Visbyssä (Lindström II 517, 529), Peter Arnicke 1470 Tartossa LEucU XI 411, haer Arnichae, Vehkalahten kirkkoherra 1427 Mk. 322, herr Arnika 1446 Eurajoella Mk. 421, Michell Arnikan 1458 Hollolassa Bidrag I 69, Henrik Arnikain 1462 Maariassa FMU IV 186, Arnick Ollsson, Hollolan tuomari 1483 Bidrag I 60, Arnecka Laurensso 1506 Salossa FMU VI 426, Oleff arnickasson 1507 Kalvolassa Bidrag I 160, Arnicka Meymoy 1510 Huittisissa FMU VII 69, 70.¹

Suomessa tunnetaan sn. Aarne, Aarni, Aarnikainen, tn. Aarni Pudasjärvellä, Virossa kn. Aarniku Võnnussa (Eesti I 476), Aarniku veski Põlvassa (Eesti II 200).

Annikka < mahdollisesti jo muinaissaks. Anna, Annico, Aneko, joskin todennäköisemmin kristillisperäisen Annan demin. Anneke (Först. 147, Bach 234), Baltiassa Anna, Anne, Anneke (LG I 682), Suomessa Annikke, Annikka, Annukka². Nimi on voinut kehittyä kotoiseltakin pohjalta omaan *kka* -tyyppiin liittyen Anna -nimestä, joskin eräät vanhat merkinnät (Anneke, Anicha) viittaavat myös vieraaseen vaikutukseen.³

Anneke Strandfres 1418 Tallinnassa LEucU V 339, Anneke Lechtes 1467 Virossa (Johansen 872), Anicha Korpekaela 1390 Hollolassa FMU I 429, Michel Anukain 1459 Tennilän käräjillä Bidrag I 29, Michel Anickan 1467 Tennilässä Bidrag I 32, 34, Anneke, Rosses hustru 1492 Viipurissa FMU V 353.

Suomessa sn. Annikainen, Anninen, Annila, kn. Annikkala Lappeella, tn. Anninen Hirvensalmella, Virossa kn. Annuka Kodaveressa (Eesti I 174).

Hannikka < kristillisperäisen Johannes-nimen demin. Hahnke, Hannecke, Haneck, Hannecke, Hannich (Först. 746), Hannike (Bach 418), Hannicke, Hanneken, Hansken (Heintze 190), Hannico, Hanike (Trautmann 37), Hanneke, Hanseke (LEucU IX 696). Tanskasta RIKARD HORNBY mainitsee myös Johannes -nimen demin. Hanniken, joka on kehittynyt saksalaisvaikutuksesta.⁴ Nimi on tietenkin muovautunut lähinnä Johannes -nimen supistumista Hann, Hanne, Hanno (vrt. Heintze 163, 190), joskin esim. demin. Hannukka on yhtä hyvin voinut kehittyä kotoiseltakin pohjalta (Hannu).

¹ Ks. myös Kallialan seurakunnan keskiaikaiset kirkontilit (vv. 1469–1524). Satakunta III 23.

² K. KROHN Der Hansakaufmann in der finnischen Volksdichtung. FUF 16 s. 103 —.

³ Vrt. A. V. FORSMAN Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalta I 181— ja J. A. LOPMERI Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjien ja kylien nimet II 9—.

⁴ Fornavne i Danmark i middelalderen. Nordisk kultur VII 212.

Hanneke Polemann 1428, Hans I. Hanneke Borstel 1451, 1458 UdSL VII 203, IX 28, 631, 662, Hanek Sifridus 1312 Tallinnassa, Hannike van Ryge 1387 Vilnassa LEucU II 72, III 489, Henrik Hannickan 1554 Viipurissa Bidrag III 291. Vrt. myös Nyse Hannenpoycke 1437 Porvoossa FMU III 134.

Suomessa sn. Hannikainen, Hanninen (etenkin Savossa), Hannikkala, talo Kerimäellä, Hannila, kylä Antreassa, Hanninkylä Luviolla, Virossa Hanikase-Mäe, Hanikase-Ala, Hannikase-Tuderna org Vastseliinissa (Eesti II 395, 398), Hanni, kylä Urvastessa (Eesti II 354). Vrt. myös kn. Hannukala, Hannuckala 1589 Bidrag V 415, Johanneksessa.

Hartikka < Hartwig, Hartvig (Först. 758, 759, Heintze 167), Hartwich 1. Harteke (LG I 690).

Hartwicius Thiderici 1162, Hartwicus de Erteneborgh 1306, Hartuich van Tralowe 1348, Hartighe van der Molen 1424, Hartich Suremake 1441 UdSL I 3, II 170, 835, VI, VIII 40, Hartekinus sutor 1340 Tallinnassa LEucU II 490, Harteke I. Hartwich Grope 1345 Virossa (Johansen 853), Harteke Sassenbeke 1405 Tallinnassa LEucU Reg. 2011, Harteke Wise I. Harteken Wysen 1332 ja Hartwicus de Angheren 1376 Visbyssä (LEucU VI 95, Lindström II 465, 530, 508), nielis hartika 1380 Piikkiössä (Arwidsson III 10), Harteke Flegh 1386 Turussa FMU I 404, Hartik japson, lagman i Østerlandh 1464 Mk. 480, Koortt Harttwickson 1483 Finnströmissä Bidrag III 96, Nicki Hardikan 1478 Padasjoen käräjillä Bidrag I 22.¹

Etenkin savolaisalueilla on tunnettu sn. Hartikainen. Paikannimistöissä Hartikkala, kylä Laitilassa ja Lappeella, talo Lappeella, Ristiinassa, Säamingissä, Juvalla, Kiihtelysvaarassa, Muuruvedellä, Nilsiässä, Siilinjärvellä, Säyneisissä, Kontiolahdella ja Revonlahdella, Hartikanvaara Soanlahdella, Hartvik, talo Korsnäsissä. Vrt. myös Harto -nimiä.

Heinikka < todennäköisesti Heinrich -nimen hypokoristisista muodoista Hein, Heine, Heino, Heyn, Heyne syntynyt demin. Heinicke (Först. 719, Heintze 163), Heyne, Heinike 'Heinrich' (LG I 691), joskin osa on voinut kehittyä myös Johannes -nimestä (Heintze 163). Nimen etymologiomisessa tuskin tulee kysymykseen appellat. *heinä*, joskin sn. Heinä(nen) on olemassa.

Heineco 1307, Heyneco de Dewitze 1344, Heyneke Struz 1348, Heynek Neyt 1418 UdSL II 1043, 760, 835, VI 41, Hinricus (Heyneke) Treiden 1342 Virossa (Johansen 915), Heineke von Adercas 1396 Riiassa LEucU IV 116, Magnus Heinekain 1458 Tennilän käräjillä Bidrag I 97 sekä Hinricus (Heyno) Havere 1330 Virossa (Johansen 856), Heine (Heino) Cabalt 1369 Tanskassa LEucU VI 245, Heyno von Aken 1412 Visbyssä (Lindström II 473), Heijn Willikan 1455 Asikkalassa FMU IV 78, Magnus Heinä, Olle Heinon 1470 Asikkalan käräjillä Bidrag I 10.

Sn. Heinikainen tavataan etenkin savolaisalueilla, Heinikanmäki Karttulassa ja Pielavedellä.

¹ Ks. MERI (LOPMERI) mt. I 32.

Hintikka (< Hintsikka) < Heinrich-nimeen yhdistetyn Hinze, Hintze, Hinse-muodon demin. Hinzke, Hintzeke (Heintze 164, Lindström II 329), Hinze 'Heinrich' (LEucU VII 589), Hintze, Hentze 'Heinrich' (LG I 691). Vetelistä mainitaan rudimentäärinen Hinti 'Henrik' (SS). Hinze-nimen rinnakkaismuunnos on Hink (Heintze 164), Hincke, Hinke (LG I 691), mihin epäilemättä liittyvät Suomen Hinkka-nimet (vrt. Hintze ~ Hintsä, Hinke ~ Hinkka).

Hincekino Schefnot 1316, Hintzeken Houemanne 1342, Hinceke Ghogelower 1344 (UdSL II Reg. 1081, 704, 744), Hinsecinus Velscap 1340, Hinzekin 1364, Hinsike (Hinricus) Grope 1325 Tallinnassa LEucU II 490, 724, Johansen 853, Hincikinus Johannis 1300-luvulla Visbyssä (Lindström II 329), Hinzikinus 1346 Maskussa Mk. 74, Jønis Hincekasson 1380 Santamalassa Mk. 174, Peder Hinsicapoijka 1429 Hali-kossa FMU II luett. sekä Hintze-nimestä Hinse Wise 1365 Tartossa, Hintze Stypel 1392 Tallinnassa UdSL III 571, LEucU III 703, Hinze Dozeborgh ja Hintze Wise 1368 Visbyssä (Lindström II 515, 530), hinza housupä 1516 Tyrväässä Bidrag I 406, Peer Hintzason 1466 Kokemäellä FMU IV 257 ja Hinke-nimestä Hinke de Valnes 1366 Tallinnassa LEucU II 732, Hinke (Hinrik) Maydele 1378, Hyncko Kyrketey 1383, Hinke (Henke) Asserien 1402 Virossa (Johansen 880, 866, 841), Hans Hincek 1565 Tartossa Bidrag IV 276.

Suomesta tunnetaan sn. Hintikka, Hintikainen, Hintukainen, Hintsä(nen), Hintsala sekä sen *ts* > *tt*-alueella syntyneet variantit Hintta, Hinttala. Lisäksi rikkaasta paikannimistöstä mainittakoon muutamia esimerkkejä: Hintikkala (vrt. Oloff Hintzikala 1466 FMU IV 257), kylä Kokemäellä, Hintikka, talo Viitasaarella, Hintsä, talo Raisiossa, Uskelassa, Hintsala, kylä Alastarolla, Rymättylässä, Hintta, talo Oulujoella, Hinttala, kylä Suomusjärvellä, talo Messukylässä, Hinttola, kylä Padasjoella, Hinttu, talo Jämijärvellä ja Haapavedellä, Hinsala, kylä Vesilahdella, Hindsby, Hinzaby 1425, Hinzaby 1439¹, kylä Sipoossa, Hinkkala, talo Hausjärvellä, Hinkkanen, kylänosa Metsäpirtissä, Hinkaböle, Hinceböle 1555¹, kylä Pyhtäällä, Hindsa, kylä Viron Vastseliinissa (Eesti II 395) ja Hindu, kylä Saarenmaalla (Eesti VI 465).

Hännikkä < Henn, Henne (Heinrich)-nimien demin. Hänicke, Henecke, Heneke, Hennicke (Först. 746), Hennicke (Heintze 163), Heneke, Hennyke, Hennicke (LG I 693), Heneke, Hennike 'Heinrich' (LEucU VII 589, VIII 662), joskin eräät variantit voivat liittyä myös Johannes-nimeen (Heintze 163—164, LG I 693). Suhteellisen harvinainen linnunnimi *hänni*, vir. *änn* 'merilokki' on tuskin voinut synnyttää niin runsasta ja laaja-alaista nimiryhmiä.²

¹ GRETA HAUSEN Nylands ortnamn 625, 595.

² Ks. A. V. FORSMAN Kansallinen nimitutkimus 15 ja NISSILÄ Vuoksen paikannimistö I 348.

Henneko 1262, Henneke de Wedele 1342, Hennekinus Bonensack 1345, Henneke van Molne 1348, Henneke Wytte 1450 UdSL I 251, II 709, 780, 835, VIII 80, Hennekinus (Johannes) Hawenpe 1325, Henneke Asserye 1391, Henneke (Johannes) Asserye 1405 Virossa (Johansen 855, 419, LG I 186), Nicolay Haennikkason i Haennikaby 1329 Vanajassa Mk. 30, Hennicinus Øsara 1336 Turussa Mk. 52, Henneke, Henrik Kölnaren poika 1419 Turussa FMU VIII 377, Heneke Repolach (Rapola) 1469 Sääksmäessä FMU IV 326, Henne 1340, Henne Peyse 1349, Hans Henne 1444 Tallinnassa LEucU II 490, 497, UdSL VIII 249, Madz Henninen 1448 Pälkäneellä FMU III 443.

Ryhmää edustavat mm. sn. Hännikäinen, Hänni(nen) ja kn. Hännikkälänniemi Antreassa, Hännikböle, Henickaböle 1544 Bidrag III 162, Sauvossa, Virossa Hänike, kylä Urvastessa (Eesti II 355).

Jahnukka < mahdollisesti Johannes -nimen demin. Jahnecke, Jahnke (vrt. Heintze 190), Johanneke 1282 Riiassa (LEucU I 593). Nimen kehitykseen on vaikuttanut varmaan kansanomaisen ääntämys, minkä olen kuullut vastaavanlaisessa Kihl > *kihli* -tapauksessa Hauholla. Nimen etymologioimisessa on tietysti muitakin mahdollisuuksia: verb. *jahnustaa* 'nahjustaa, kulkea hitaasti' (Koskella Hl., Hausjärvellä), 'käydä raskaasti' (Kannus), *jahnnu* 'hidas' (Hollola), *jahnus* 'nahjus' (Hausjärvi), 'kömpelöliikkeinen' (Sumiainen), *jahnukas* 'hidas, itsepäinen, esim. lehmä' (Hausjärvi), homonyyminen *jahnnu* 'eräänlainen penkki riihessä' (Hausjärvi), *jahnus* 'petäjän hapras puuaines, jahnuskuusi, -petäjä', *jahnuksinen* 'missä on jahnusta' (Saarijärvi). Kun kuitenkin esitetty appellatiiviaines ei ole tunnettua nimen esiintymisalueella Viipurin ympäristössä, tuntuu Jahnukka < Jahnecke -tulkinna todennäköisemmältä. Vrt. myös seuraavaa nimeä samaten kuin sn. Janhunen.

Tyyppiä edustava sn. Jahnukainen on tietääkseni ollut tunnettu vain Viipurin pitäjässä ja Muolaassa. Sen *u*-äänteestä vrt. Hintukainen, Harducka 1800-luvulla Viipurissa¹, Eerukka, talo Tyrnävällä.

Janikka < Johannes nimen demin. Janecke, Janeck, Jancke (Heintze 190).

Janeke Soltmeter 1320 (Lasch 69²), Janeke 1422, Clawes Janeke 1465 UdSL VI 471, X 643, Janika Hampamos, Raaseporin vouti 1414 Mk. 257, josta esiintyvät myös muodot Janeke ja Janyke (FMU VIII 379, UdSL VI 155).

Vrt. Janila Asikkalassa, Jaanila Padasjoella, Virossa Jaanekjärv Kanepissa (Eesti II 167), Janikeste, kylä Räpinassa (Eesti II 310), Jaanuse,

¹ J. W. RUUTH Viipurin kaupungin historia II 765.

² AGATHE LASCH Mittelniederdeutsche Grammatik.

talo Otepäässä (Eesti I 317). Mahdollisesti ryhmään kuuluvat myös Janakka -nimet¹, joskin sn. Janatuinen on etymologialtaan silloinkin epäselvä.

Kierikka < Gehrike, Gehrke, Gercke, Gerecke, Gericke, Gerike, Göricke, Görike, Garke (Först. 573), Gericke, Gehrke, Garcke (Heintze 151), Gereke (Trautmann 31), Gereke, Gerke 'Gerhard' (LEucU VIII 693).

Gereco piscator 1259, Gereke, Gereco 1262, Tile Ghereke 1446, Ghereke Steen 1451 UdSL II 25, I 249, 250, VIII 385, IX 28, Gerece Woynchusen 1407 Preussissa, Gerke (Gherece) Hoker 1348 Riiassa LEucU IV 599, VI 514, Gherece Bredenscheder 1368, Gerece Yborg 1370 Visbyssä (Lindström II 510, 531), Gerichinus Skytte 1350 Turussa LEucU II 474, Gereca Pyrthonore 1422 Pyhtäällä Mk. 296, Ericus Gericainen 1441 Turussa Mk. 385, Olle Gerikan 1482 Hauholla Bidrag I 59, Hein Kierikass (on) 1486, Hanus Kierikan 1480 Padasjoen käräjillä Bidrag I 25, 21, Peder Kirukain 1460 Hollolan käräjillä Bidrag I 67.

Paikannimistössämme ovat mm. kn. Kierikainen, vrt. Nilis Gericka, 1547 Bidrag III 204, Maskussa, Kierikkala Vahdolla, Vehmaalla, Hämeenkyrössä, Kymissä, tn. Kierikka Vahdolla, kn. Gerknäs, Gerekanes 1455², Lohjalla.³

Kyötikkä < Godica, Gödecke, Gödicke, Gottcke (Först. 660), Gödeke 'Gottfried' (Bach 107, 231), Godeke, Godike (LG I 690), Gôdike (n) (Lasch 117).

Godeko 1259, Godiko dolifex 1259, Ghodeco 1332, Gödeke Nakeden 1340 UdSL II 27, 28, 487, 654, Godekinus 1340, Godeke Isurede 1362, Gødicka Skøneberg 1499 Tallinnassa LEucU II 490, 708, FMU VI 259, Godaekinus Magnusson 1343 Tanskassa LEucU II 365, Godeke Kure 1392, Godeke Wise 1368 Visbyssä (Lindström II 471, 530), Götickö Skytte, itämaiden vouti 1347 FMU I 210, Gødke Hinricksson 1440 Perniössä FMU III 209, Gödicä Huit 1456 Kaarinassa FMU I 461, Godik Nijlsson 1511 Loimijoella FMU VII 120.

Nimeä edustaa kn. Kyötikkälä (vrt. Lasse Gotik 1519 FMU VIII 3) Kangasalla.

Köönikkä < Könecke, Könicke, Könnecke, Könnicke, Kohnke, Kunicke, Kunik, Gunicke (Först. 378), Könnicke, Köne, Kunicke (Heintze 202), Könnecke 'Konrad' (Bach 231).

Coneke de Stade 1200-luvun lopulta, Conekino 1347 UdSL II 103, 811, Conekinus 1332 Tallinnassa LEucU II 522, Konekinus Telgete 1300-luvulla Visbyssä (Lindström II 529), Kønicka af Virmo, Turun raatimies 1378 Mk. 164, Jöns Kōnikä 1460 Kokemäellä FMU IV 164. Vrt. myös Johan Kone 1459 LEucU IX 719.

Paikannimistössämme tavataan kn. Köönikkälä Nousiaisissa, sn. Köö-

¹ ILMARI LAHTI Kristillisen nimistöme alkuvaiheista. Virittäjä 1950 s. 317.

² GRETA HAUSEN Nyländska ortnamn 413.

³ Ks. J. A. LOPMERI mt. II 63, 64.

nikkä ja Köönikänmäki Kokemäellä, Könik, vrt. Könicke 1544¹, Bromarvissa.

Lyytikkä < Luttiko, Lüdecke, Lüdeke, Lüdicke (Först. 849), Lüdecke 'Ludvig' (Bach 232), Lüdecke (Heintze 205, 209), Lüdi(n) (Lasch 117), Ludeke, Luteke 'Ludolph' (LEucU IX 700).

Ludiko de Curen 1253, Ludeco sutor 1259, Ludece pastor 1283, Ludeke Negen-danke 1314, Ludecinus Longus, Cuius Rigensis 1329 UdSL I 178, II 23, Reg. 1028, 243, 465, kuurilainen Ludicken 1300, Lydekini Clavis 1340, Ludeke Holdungen 1381 Tallinnassa LEucU I 775, II 490, 374, Ludeke Parembeke 1410 Virossa (Johansen 891), Lydik van Mynden, Tallinnan porvari 1521 FMU VIII 40, 55, Ludikinus (Ludvig) Belter 1300-luvulla, Ludekinus 1363, Ludeke Rekellink 1368 Visbyssä (Lindström II 509, 516, 525), Clauus Lydhickesson 1415 Mk. 265, Lydika Spetth 1416 Turussa Mk. 272, Lydik Laurensson 1511 Turussa FMU VII 126, Michell Lyde 1465 Tuuloksen käräjillä Bidrag I 42.

Sukunimistössämme tunnetaan Lyytikäinen ja Lyytinen etenkin Savossa, paikannimistössä kn. Lyytikälä Viipurin pitäjässä, Orivedellä, Mäntyharjussa, Ristiinassa ja Karttulassa. Ryhmään kuulunee kansanru-nojen Lyylikki (KROHN mt. FUF 16 s. 125).

Mannikka < Mannic, Manneck (Först. 1090), Mannico, Manneke, Manke, Mannikin (Heintze 214). Vrt. myös Mann, Manno, Manna, Mancke -nimiä (Först.), joilla on vastineensa nimistössämme.

Marquardus Maneke 1361 UdSL III 417, Jöns Manike 1487 Karjalohjalla FMU II 379, Maniko, rajapaikka Uudellakirkolla Tl. 1413 FMU II 136.

Mannikkala, Manikola 1570 Bidrag IV 408, kylä Viipurin pitäjässä.

Meinikka < Meneck(e), Menke (Först. 1090), Menico, Menko, Meinke 'Meinhard' (Bach 107), Meinicke, Mahnke (Heintze 213). Eritoten friisi-läisalueilla ovat tunnettuja Menke, Menze (vrt. suom. Mäntsä) Meinhard -nimen muodostumina (Bach 108).

Meineko 1259, Meinekinus 1280, Meineke Schersoge 1283, Meinike Scharbau 1444 UdSL II 28, Reg. 1017, 1026, VIII 248, Meynekinus (Meyneke) Bonacker 1340 Tallinnassa LEucU II 490, Meyneke Pirghele 1383 Virossa (Johansen 557), Meneki-nus, curator in Berna 1330 Mk. 35, Menichini de Hattilum 1338 Mk. 57, Meniko Skytthe 1378 Turussa Mk. 163, Meniko, Menikas släkt 1448 Velkualla FMU III 454.

Meinikkala, kylä Kokemäellä ja Rymättylässä.

Raatikka < Radecke, Radicke, Radike, Radi (Först. 1206), Radeck, Raticke, Razico, Radi, Rade (Heintze 242).

¹ GRETA HAUSEN Nyländska ortnamn 89.

Radeke 1283, a pueris Radeconis 1316, Radekinus Høffener 1347 UdSL II Reg. 1026, 1058, 824, Radekinus tonsar 1333 Tallinnassa LEucU II 491, Jacobo ja Martin Radeken 1428 LG I 242, Radeke Unrowe 1383 Visbyssä (Lindström II 529).

Etenkin Savossa on yleinen sn. Raatikainen, joka tunnetaan kylänimenä Pöytyällä. Lisäksi tn. Raatikkala Kivijärvellä, Viitasaarella, Keiteleellä, Kiihtelysvaarassa, Maaningalla, Rautalammilla, Vesannolla, Viereällä, Raatika, talo Pudasjärvellä, Raatinen, talo Hankasalmella.

Reinikka < Reinco Reineck, Reinecke, Reinick, Reinicke, Renck, Renk, Reyne (Först. 1222), Reinke (Bach 107), Reinco, Reinecke, Reinick, Reyne, Rein, Rehn (Heintze 240), Reynico (Trautmann 82), Reineke 'Reinhard' (LEucU IX 703).

Reineke 1259, Reineke Hudekopere 1281, Reyneke Mornewech 1307 UdSL II 24, Reg. 1019, 1043, Reyneke van der Carpel 1200-luvun lopulla Riiassa, Reinekinus Crowel 1340, Reineke Berghstede 1381 Tallinnassa LEucU I 774, II 478, III 374, Olaff Reynikkala 1455 Kokemäellä Mk. 455, Peter Reinecke 1524 FMU VIII 448, per Renickan 1540 Viipurissa (Arwidsson I 322). Vrt. myös Cour. de Reyne 1340 Tallinnassa ja Reine Wicboldus 1397 Riiassa LEucU II 479, VI 323, Nicki Reini 1483 Padasjoen käräjillä Bidrag I 24.

Nimi on maassamme varsin yleinen: sn. Reinikka, Reinikainen, Reini(lä), kn. Reinikkala Ruokolahdella, Virolahdella, Kangasniemellä, Lepävedellä, tn. Reinikkala Mikkelin pitäjässä, Säamingissä, tn. Reinikka Kangasniemellä, Kurikassa, Pudasjärvellä, Reinikonahde Hämeenkyrössä, tn. Reinik Viron Pärnussa (Eesti IV 404).¹

Riisikka < Frisico, Frisica, Fries, Friese (Först. 525), Friesicke, Fri-secke, Fries, Frese (Heintze 148).

Johannes Vreseke 1316 UdSL II Reg. 1047, Fredrik Freseca 1419 Turussa Mk. 287, Hen(ric) Resica 1451 Turussa M. 444, Per risikala 1507 Kalvolan käräjillä Bidrag I 150, Lauri risicka 1524 Tyrväässä Bidrag I 415.

Riisikkala, kylä Akaassa, Riisikka *riisikka* ~ *riiska*, talo Tyrväässä.² Todennäköisesti muutkin Länsi-Suomen Riiska -nimet kuuluvat tähän ryhmään.

Taalikka, Talikka < mahdollisesti Adelheit (Tale) -nimen demin. Taleke (UdSL VIII 866, IX 1007, XI 762).

Talike de Herbede 1347, Taleke van Embeke 1407, Taleke Kremer 1447 UdSL II 811, V 157, VIII 466, Tale Borusche 1392, Taleke Bere 1412 ja Taleke Korner 1510 Tallinnassa LEucU III 703, IV 813, II 3 s. 623.

¹ Ks. LOPMERI mt. II 140, 141 ja OJANSUU Suomalaista paikannimitutkimusta 189.

² HELVI VITIKKALA Nykyisen Tyrvään kylän- ja talonnimistö. Käsikirj. PNA.

Ryhmästä mainittakoon Taalikkala, kylä Lappeella, Taalikanpellot Viipurin Talikkalassa, Talikkala, kylä Antreassa ja Viipurissa, Tali, kylä Viipurin ja Helsingin pitäjissä, Taaliku, kylä Saarenmaalla (Eesti VI 465).

Tiilikka < Thieecke (Bach 236), Thielicke, Tielke (Heintze 275), Thilekinus, Tileke (LEucU II 811), Tileke (LG I 685), joka on Theodericus (Didrick, Dietrich) -nimen ja sen lyhentymien (Thiele, Thile, Thilo, Tile, Till, Tillo, Tilly, Tyl, Tyle) deminutiivi. Ryhmään kuuluvat lisäksi d:lliset muodot Tideke, Tydeke, Tyde sekä Thimmo, Timme, Timm, Temme, Tymme, Tymmeke (Heintze 276, LEucU VII 596).

Tydeke Went 1450, Tyde Junghe 1450 UdSL VIII 800, 801, Thideke Ebbing 1369 Visbyssä (Lindström (II 515). Virossa on runsaasti l-muotoja: Tilecinus dolcator 1350, Thileke Gerwer 1349 Tallinnassa LEucU II 493, 497, III 413, Tilken van Kasti 1444, Tilekino Adercas 1392, Tyleken (Dietrich) Adercas 1397 Virossa (Johansen 864, LG I 164, 172), Tile Bremen 1325, Thyle (Tylekinus) Kivel 1380, Tilo (Tidericus) Colner 1351, Thyle Bille 1390, Tyle van Hedensen 1420, Tylle Spuendorp 1466 Virossa (Johansen 846, 867, 868, 844, LEucU VI 311, XI 20).

Suomalaisessa nimistössä ovat tunnettuja sn. Tiilikka, Tiilikainen, Tiili(lä), Tiilikkala, kylä Virolahdella, talo Juuassa, Kuusjärvellä, Vehmersalmella, Tiilikka, talo Kaavilla, kylä Rautavaaralla, Tiililä, talo Vesannolla; Tiilike ja Väike-Tiilike, kyliä Viron Vastseliinissa (Eesti II 395).

Tiirikka < Didrik, Diederik, Dietrich, Dirck, Dirk (Bach 37, 88), Dietrich, Dirk, Tirk (Heintze 275).

Thidericus 1283, Thiderico 1306, Diderik Grand 1418, friisiläinen Dirck van Wormer 1441, Dirick van der Beke 1469 UdSL II Reg. 1025, 169, VI 41, VIII 50, XI 537, Thidericus de Unna 1325 Tallinnassa LEucU II 512, Diderik Brakel 1452, Dirick Ellevere 1498, Dirck Hastfer 1541 Virossa (Johansen 845, 849, 314), Dirig Sonasson 1450 Pirkkalassa Mk. 440, Dirik Hansson 1511 Kokemäellä FMU VII 120, Tirik van Nunen Kastelholmassa 1521 FMU VIII 45.

Esimerkkejä: sn. Tiirikka, Tiirikainen, Tiiri; Tiirikainen, talo Eräjärvellä, Tiitrikinkoski Orivedellä, Tirkkala, kylä Lokalahdella, Tiiri, talo Jämsässä, Tiirinselkä Jämsässä, Tiirismaa Hollolassa.

Viinikka < Winicho, Weinecke, Weinig, Wiencke, Wieneke, Wienecke, Wienicke, Winika, Winecke, Winke (Fürst. 1611), Winicho, Winecke, Weineck, Wyneken, Winke, Winck, Winneken (Heintze 289), Wineke, Winecke, Wynecke, Winiche (LG I 165, 714, II 845), Wineke (LEucU VII 598), Winico (Trautmann 118), joka on Winold (Wini) -nimen deminutiivimuodostuma.

Wyneke Ghelreman 1420, Tideke Wyneken 1433, Hans Wineken 1451, Marquard Vincke 1459 UdSL VI 305, VII 518, IX 28, 819, Gherke Vinke 1365 Tartossa LEucU VI 207, Wyneke Gellerman 1399 Visbyssä (Lindström II 517), Bertill Winnik 1493 Eurassa FMU III 290, 303, Lasse Wineki 1513 Huitisissa FMU VII 226.

Viinikka -nimi kuuluu varmaan tyyppin suosituimpiin maassamme: sn. Viinikka, Viinikainen, Viini(nen); Viinikkala, kylä Keiteleellä, talo Viereällä, Viinikka, talo Parkanossa, Alavudella, kaupunginosa Tampereella, talo Kauhavalla, Keuruulla, Virroilla, Kuusamossa, Viinikanoja Muhoksellä, Viinikanpellot Kemin Lautiossaessa, Viinilä, talo Utajärvellä sekä runsas Vinkki -nimistö (esim. kn. Vinkkilä Tyrväässä ja Vehmaalla).¹

Villikka < Willic, Willico, Willich, Willica, Wilcke, Wilke (Först. 1593), Willeke, Willich, Wilcke, Wilko (Heintze 288), Wilke (Bach 107), Willico, Wilke (Trautmann 117), Willeke, Willikinus, Wilken (LG I 714), Wilke (LEucU VII 598), jotka ovat Wilhelm (Wille, Willo) -nimen deminutiivimuotoja.

Willekinus 1253, Willekinus, filius domine Hilleken 1255, Willecinus Brunonis 1316, Willeke Lappe 1382, Wilken Voget 1418, Wylleke Hasendorp 1450 UdSL I 179, 200, II Reg. 1066, IV 453, VI 43, VIII 801, kuurilainen Willeken 1253, Willekinus Plate 1350 Tallinnassa LEucU I 320, II 486, Wilken Asserien 1391, Willike Ellevere 1375, Wyllekinus Kudila 1347, Willeken l. Willeke ((Wilhelm) Luggenhusen 1373 Virossa (Johansen 841, 849, 870, 880), Nicklas Wylke 1422 Virossa LEucU V 892, Willekinus Vridach 1319 Visbyssä (Lindström II 517), Olii Willikae 1365 Hattulassa FMU VIII 360, Vilekin Domare 1363 ja domini Villikin 1363 Turussa Mk. 118, Heyn Willikan 1465 Sysmässä Bidrag I 86, Olle Willikan 1468 Lammin karäjillä Bidrag I 107.

Vrt. sn. Villikka, Villikainen, Vilkki, Vilkke, Vilikko ja Villikkala, kylä Artjärvellä, Elimäellä, Uudellakirkolla Vl., talo Halikossa, Vilkkilä, kylä Lammilla, Längelmäellä, talo Saarijärvellä, Vilkki, talo Kiteellä.²

Vitikka < Wedecke, Wedeke, Wedike, Widuco, Witicha, Wittcke, Wittke (Först. 1564), Wedigo, Wedeke, Wedige, Wettke, Wieddicke, Widuco, Wittcke (Heintze 291), Witeche (Trautmann 120).³

Wedego 1348, Johannes Wedekini 1349, Johannes Witik 1404, Bertold Witick 1446, Hans Witeke, Mathias Vite 1465 (UdSL II 834, 876, V 93, VIII 386, X 625), Widekino 1303 Riiassa LEucU II 6, Lafrindz Widikbij 1373 Maariassa Mk. 147, Oloff Widekasson 1384 Hämeessä FMU I 392, Wetica Sattela 1442 Pälkäneellä FMU III 253, Hindrich Vitika 1466, Henrick Vitickason 1463 Kokemäellä Mk. 455, FMU 269, Erich Widocajsthen 1456 Kaarinassa Mk. 455, Torkil Vithekeson 1479 Hauholla FMU IV 504, Vidiche Assersson 1553 Hattulassa Bidrag III 289.

Ryhmään kuuluvat sn. Vitikka, Vitikainen, Vitikkala, kylä Kokemäellä, Jämsässä, Korpilahdella Hl., Uudellakirkolla Vl., talo Juvalla, Mäntyharjussa, Vitikka, talo Kuusamossa, Vitikainen, kylä Lemussa, Wittick, talo Kokkolan pitäjässä, Viidika, kylä Viron Häädemeeste ja Vändra kihlakunnissa (Eesti IV 315, 597).

¹ Ks. LOPMERI mt. II 195, 196, 198, 199.

² Ks. LOPMERI mt. I 194–196.

³ Ks. KROHN mt. FUF 16 s. 145.

Tyyppin nimistä ovat eräät (ehkä Annikka, Mannikka) voineet kehittyä omintakeisestikin samaan tapaan kuin Antikka ~ Antikainen, Eerikkä ~ Eerikäinen, Laurikka ~ Laurikainen ym., mutta toisaalta on ryhmään hypoteettisesti liitettävissä enemmältikin nimiä, joista materiaali — tois-taiseksi — on riittämätöntä. Mieleen tulevat tällöin esim. nimet Asikka, Asikainen (vrt. esim. Azico de Hactissaenpoyca 1340 Sääksmäestä Mk. 61), saks. Asic, Asik, Asico, Asica, Asicho, Asi, Aso (Först. 121), joskin on otettava huomioon suom. appellat. *asikko* 'taimen' (Kiiikka), 'pieni lohi' (Tyrvää) sekä *asikainen* 'odugling, odäga; en sak af intet värde' (Lönnr.), mutta esim. Rantsilassa ja Oulussa tunnettu termi *asikaisenra-kennus* 'kehnotekoinen kalu l. esine' näyttäisi viittaavan nähdäkseni proprin kehittymiseen appellatiivin funktioon, mistä on muitakin esimerkkejä; Avikka, Avikainen (vrt. Auick Heminghson 1420 Siuntiossa FMU II 253), muinaissaks. Avico, Auica, Auoko, Avikan (Först. 218), jonka OJANSUU on yhdistänyt Auvi, Auvo, Auva -nimiin;¹ Halikko (vrt. Michil Halicko 1411 Räntämäeltä Mk. 244), muinaissaks. Halicho, Halika (Först. 738), mitä LOPMERI pitää suomalaisena² mutta mihin vastaisessa tapauksessa kuuluisi myös laaja Hali, Halo(i) -nimistö; Pyynikki (vrt. Páfuel Pijnick 1599³), saks. Biniki (Först. 353); Sitikka (vrt. Peer Sitikan 1460 Hollolan käräjillä Bidrag I 67 ja Iitin kn. Sitikkala), saks. Sidicho (Först. 1315), Sidico, Sittich (Heintze 261); Vainikka, Vainikainen, vrt. saks. Weinecke (Först. 1611, Heintze 289) ja Waineken Jacob 1541 Riiassa LG II 540, joskin nimen etymologioimisessa on otettava huomioon myös appellat. *vainio* ja siitä kehittynyt sukunimi. Niiden kiteytyminen vanhojen pitäjien ja kylien nimiksi edellyttää kuitenkin varsin varhaista lainausta.

Nimityypin ekspansiivisesta voimasta on hyvänä todisteena esitetty virolainen ja Gotlannin visbyläinen materiaali. Sitä paitsi mainituista nimistä on merkintöjä Tanskassa jo 1100-luvun puolivälissä: Didrik, Gødike, Hartwig, Heine, Herman, Johannes-vääntymiä Ihan, Hannike, Hanske, Hennike, Janekinus, Johanke, joista osa on voinut kehittyä omalla pohjallakin, Konrad ja Kort, Lydike, Meineke, Molte ja sen demin. muoto Molteke, Rikizza (Rigborg) -nimestä johtuneet Regisse ja Risse (vrt. suom. Rissa), Thideke ja Tile, Widik, Wilken ja etenkin 1300-luvulta naisnimistää, kuten Aleke, Geseke, Heilike, Tale ja Taleke, Wibeke.¹ Norjalaiselta

¹ Suomalaista paikannimitutkimusta 40.

² LOPMERI mt. II 16—18.

³ Turun hist. yhdist. julk. IV 13.

alueelta ASSAR JANZÉN mainitsee nimet Albrekt, Didrik, Hermann, Konrad (Kort, Kurt), Ludeke, mistä norjalaistunut muoto on Lydikr, Valtari, Vilki (Villikin).² Ruotsista tämän kirjoittajalla ei ole tietoja, mutta arvatavasti mainittua nimistöä on Gotlannista ja muistakin kauppakeskuksista (esim. Tukholmasta mainitaan porvarintytär Gerdeka 1450 ja Gezeke, kauppias Euert Döringin vaimo 1487, FMU III 486, V 185) siirtynyt muuallekin. Suku- ja etenkin paikannimistöön näyttää mainittuja nimiä kiteytyneen kuitenkin suhteellisen vähän Skandinaviassa samaten kuin Suomen ruotsalaisalueillakin (prof. O. AHLBÄCKIN yst. tieto). Foneettiset edellytykset eivät ole olleet siellä niin suotuisat kuin suomen kielessä ja ehkäpä vanha kansallinen nimistökin on ollut vastustuskykyisempää. Tämä ei kuitenkaan estä olettamasta, että osa esitetystä saksalaisnimistöä on voinut kulkeutua maahamme Skandinaviankin kautta.

*

Nimityypin äännteellisistä problemeista on mielenkiintoisimpia kysymys, miksi eräissä lainanimissä ensi tavun vokaali esiintyy sekä lyhenä että pitkänä (esim. Talikka ~ Taalikka, Vitikka ~ kansanrunojen Viitikka), ainoastaan lyhenä (Janikka) tai pitkänä (Lyytikä). Selitykseksi sopinee esim. keskialasaksalaisilla alueilla tapahtunut painosta riippuva pääpainollisen avotavun lyhyen vokaalin kehittyminen eräänlaiseksi lyhyeksi diftongiksi (Zerdehnung), esim. *e* > *éè*, joskin näin syntyneen diftongin ilmaiseminen kirjoituksessa on ollut puutteellista.³ Ilmiöstä on esimerkkejä ainakin jo 1100-luvun lopulta (Lasch 37, 38), mutta sen pitkää vaihekaudesta johtuu, että sama nimi on voitu lainata molemmissa asuissa, joista lyhytvokaalinen edustaa siis vanhempaa kantaa. Kysymys ansaitsee yksityiskohtaisemman selvittelyn esim. nimityypin tarkemman lainausajan määrittämiseksi.

III

On jo mainittu, miten varhaisin saksalaiskauppa suuntautui jokien suihin ja syviin merenlahtiin, joihin siis ennen kaikkea on kiteytynyt saksalaista nimistöä. JAAKKOLA on osoittanut, kuinka etenkin Westfale-

¹ RIKARD HORNBY Fornavne i Danmark i middelalderen. Nordisk kultur VII s. 212—.

² ASSAR JANZÉN De fornvästnordiska personnamnen. Nordisk kultur VII s. 134—.

³ AGATHE LASCH Mittelniederdeutsche Grammatik s. 35—.

nista — osaksi Visbyn kautta — tunkeutui saksalaisia kauppiaita ja heidän mukanaan saksalaista nimitystä jo 1200-luvun lopulla Kokemäenjoen suuhun, jossa tapaamme *k*-johtimisen nimityypin (Köönikkä, Meinikkala, Reinikka, Hintikkala, Kierikkala, Vitikkala) rinnalla muutakin saksalaisperäistä nimitystä: Saksan, Puosin (vrt. Bose UdSL II 1054), Vilckenin ja Futtarin (vrt. Buntfutterer 'villieläinten turkkien valmistaja¹). Samanlaisia huomioita on tehnyt R. Rosén saksalaiskaupasta ja -nimistöstä Kymijoen suulla, jossa Ahvenkosken edustalla ovat mm. Tyskfjärden, Tyskholmar, Hinkaböle ja Tuuskas. 1500-luvun suomalais-ruotsalaisesta nimistöstä erottuvat sellaiset henkilönnimet kuin Arnik Arnikinpoika, Donatus Donatuksenpoika (vrt. muuten Naatus, Naatu ja Natu -nimiä), Bernhard Bernhardinpoika ja Tuomas Vilkeninpoika, joita kuvastavat vieläkin pn. Pääрни ja Vilkki. Samaa alkuperää ovat myös kn. Kierikkala ja Neuvottoma, jossa Rosén näkee vanhojen 1500-luvun merkintöjen (Nevotho, Näwitte, Nevetth ym.) perustalla hansalaiseen sanastoon kuuluvan kalastajakylää, kalastaja- ja sillinpyyntipaikkaa tarkoittavan *vitte*-termin, Piltarinniitty (sn. Piltari), Tripuri (mahd. Treiber), Hartikanpelto, Karpinniemi l. Karppinki ym. sekä ennen kaikkea kn. Saksala.²

Erittäin saksalaisvoittoinen on Viipurissa keskiajan ja myöhemmänkin ajan porvarisnimistö, jonka kantajista hyvä joukko oli saapunut Viron kaupungeista, etenkin Tallinnasta, jonka kanssa jo Kaarle Knuutinpoika oli tehostanut kauppasuhteita.³ Niinpä kaupungista mainitaan 1373 Hennichinus Dume, advocatus castri Wiburgensis, 1400-luvulla Kord Limborch, Dirik van Eyl, Winecke Stenwech, Godeke Westfal, Heine Leest ja saksalaisvaikutuksen yhä lisääntyessä seuraavilla vuosisadoilla mm. nimet Karsten Hanne, Kort von Holl, Kasparus Thiele, Dirik Pock, Sunik Holst, Joh. Kristoffer Gödicken, Baltzar Mende, Lydik von Minden, Tideke von Ort, Hans Gerick, Henrik Hintzain, Kort Antinpoika, Pietari Köning, Frans Reinecke, Märten Lüdiken, Isak Beijer, Johan Winke ym.⁴ Kaupungista käsin tätä nimistöä levisi Kannakselle ja ennen kaikkea lähiympäristöön, jossa ovat Albrektsö (jo 1400-luvulla fransiskaaniuos-tarille kuulunut saari⁵), Lyytikkälä, Kärstilä, vanhan kartanon nimitys, jossa näen Christianus -nimen saks. vääntymän Kersten, Kerste, Kerst (Heintze 131—132), joka keskiajalla oli varsin suosittu sekä Virossa että

¹ Lisää Kokemäen seudun taloudelliseen kulttuurihistoriaan keskiajalla. Hist. Aikakauskirja 1919.

² Vehkalahden pitäjän historia I 80—.

³ GABR. LAGUS Ur Wiborgs historia II 13.

⁴ LAGUS mt. II 5— ja J. W. RUUTH Viipurin kaupungin historia I, nimiluettelo.

⁵ RUUTH mt. I 26.

Suomessa: Kersten Cuslewe 1383 Tallinnassa LEucU III 413, Kersten Schrembeke 1448 Virossa (Johansen 906) ja etenkin Kersten Niclesson, Hauptmann auf Wiborg, comtur von Reval 1418 LEucU VII 208, 325, Talikkala ja siellä Taalikanpellot, Tali, Mannikkala ja sukunimistöstä mm. Sassi, Vilkki, Vilkko sekä kauempana Kannaksella sn. Velling (Wilhelm-nimen muodostuma, Först. 1593, Heintze 288) Kirvussa, Holttinen Kivennavan Holttilassa, kn. Hannila Antreassa, Räisälässä Köninginmäki (vrt. viipurilaisen esimerkin lisäksi Hinrico Koning 1401 UdSL V 35, Arnold Koning 1379 Tartossa LEucU III 342, Jordane Koninghe van Gotlande 1332 LEucU VI 94), eräitä esimerkkejä mainitakseni.¹

Myös Pohjois-Pohjanmaan suurten jokien suihin on kiteytynyt runsaasti saksalaisperäistä nimistöä. Niinpä Oulunsuussa tavataan 1500-luvun puolivälissä Dijrick, Tirich ja Holst, josta viimeksi mainitusta on esimerkki — Henrik Holsten — jo edelliseltä vuosisadalta, ja Oulusta sen perustamisen alkuajoilta mainitaan mm. Holtti, Holst, Frank, Kesti, Kurtti, Lijbeck, Saksa, Tiilikka, Tyskälä, Vendel, Ventilä, Viinikka ja Vilmi.² Iijokisuussa saksalaisnimistön ikään viittaavat sen muutamien vanhojen manttaalitalojen nimet: Härmä, Kestilä, Kortti, joka on myöhemmin yhdistetty Yli-Raasakan taloon, Kurttila, Valtari ja muussakin nimistöissä on saksalaisjälkiä (Holstinkangas, Saksantulli, vanha maatunut niitty). Kemijokisuusta aiemmin esitetyn »sigtunalaisen nimistön» lisäksi mainittakoon tn. Kesti ja Vilmilä, Rimalinsaari (Remahl), Valmarinniemi ja Viinikka (peltoalue) sekä Taivalkosken patojen nimitykset *marieta* ja *hollanņimpato*. Tämä nimistö on niin silmään pistävää, että se voi viitata jopa suoranaisiin hansalaisiin kauppakosketuksiin.

*

Tässä lyhyeksi puristetussa tutkimuksessa olen voinut esittää vain osan saksalaiskaupan tuomasta nimistöaineuksesta, joka on osoittautunut yllättävän rikkaaksi. Mutta nimistökosketukset saattavat olla vielä vanhempiakin. Suomen monille etymologioitaviksi vaikeille henkilö- ja niistä syntyneille paikannimille voimme varmaan löytää kosketuskohtia muinaisgermaanisestakin nimistöstä, jota runsaan appellatiiviaineksen rinnalla on lainautunut kieleemme jo siinä vaiheessa, jolloin kantasuomalaiset ja germaanit asuivat toistensa naapuruudessa jossakin Baltian seuduilla.

VILJO NISSLÄ

¹ Turun saksalaisnimistöstä — tilan puutteen takia — viittaa vain sellaisiin teoksiin kuin Turun tuomiokirkon mustakirja, Finlands medeltidsurkunder ja Bidadrag till Åbo stads historia I—VI.

² A. H. VIRKKUNEN Oulun kaupungin historia I, nimiluettelo.